

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 340.134

DOI 10.36919/3041-1149(Print).8.2025.207-216

О. Ю. Бикова,*адвокат, керуюча Адвокатського бюро**«Ольги Бикової»,**м. Харків, Україна,**представник Національної Асоціації**Адвокатів України у Канаді,**м. Торонто**email: 1191olga@gmail.com***ORCID 0009-0004-4617-9875;****В. К. Антошкіна,***доктор юридичних наук, доцент,**професор кафедри права,**ПВНЗ «Європейській університет»**email: antoshkina.valeriia@gmail.com***ORCID 0000 0003 2136 3073**

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ У КАНАДІ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВНИЧОЇ ПРОФЕСІЇ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано виклики, з якими стикаються українські адвокати в умовах вимушеної міграції до Канади, а також особливості інтеграції в місцеву правову систему. Дослідження охоплює ключові аспекти: структуру канадської правової системи, специфіку юридичної освіти, регулювання професії, ринок юридичних послуг, а також практичні маршрути професійної адаптації – від повного ліцензування до альтернативних правничих професій. Особливу увагу приділяється правовим проблемам українських іммігрантів, з якими стикаються адвокати на практиці, включно із труднощами доступу до безоплатної правової допомоги. Автори окреслюють концептуальні висновки щодо можливих реформ в українській системі правничої підготовки й адвокатського самоврядування, які можуть бути запозичені з канадського досвіду. Акцент зроблено на потребі в розвитку цифрової правничої інфраструктури, інституціоналізації етичних стандартів і запровадження прозорих механізмів перевірки статусу юристів як елемента захисту споживача правничих послуг.

Ключові слова: *українські адвокати в Канаді, професійна адаптація, юридична освіта, адвокатське самоврядування.*

Постановка проблеми та її актуальність. Воєнні події в Україні зумовили значні міграційні процеси, що вплинули на багатьох наших громадян, які опинилися перед викликом адаптації до нових професійних реалій за кордоном. Серед них опинилися й юристи – фахівці, чия діяльність традиційно ґрунтується на національних правових системах і нормативній прив'язаності до юрисдикції. Втрата територіальної стабільності, правового статусу та професійного контексту поставила, зокрема, перед українськими адвокатами нові запитання: як залишатися в професії, коли змінено не лише місце проживання, а й саму правову реальність? Додатковим викликом для тих адвокатів, які опинилися за кордоном, стало продовження ведення справ в Україні – дистанційна взаємодія з клієнтами, збереження довірчих відносин та оперативне реагування на

процесуальні події вимагали неабияких зусиль, а згодом призвели до потреби в передачі більшості проваджень колегам, які залишалися в країні, що зі свого боку спричинило суттєве додаткове навантаження на правників у межах національної юрисдикції.

Перелік країн, до яких вимушено виїхали українські правники, є досить широким, і в більшості випадків це жінки, нерідко з дітьми, що також ускладнювало процес професійної адаптації. Водночас із пошуком професійної самореалізації в нових умовах найбільш активні представники української адвокатської спільноти, зберігши статус членів Національної асоціації адвокатів України, виступають офіційними представниками НААУ в понад двадцяти країнах. Вони беруть участь у розвитку міжнародних професійних зв'язків, представляють українське адвокатське середовище на глобальному рівні та сприяють популяризації національного правничого досвіду. Географія такого представництва охоплює не лише країни Європейського Союзу (Португалія, Чехія), але й Канаду, США, Туреччину, Ізраїль, Гану, Японію, Вірменію, Азербайджан та інші країни [22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки ситуація в країні суттєво вплинула на роботу правничої спільноти, тема змін у діяльності юристів та адвокатів періодично порушується у фахових публікаціях такими авторами, як: С. Іваницький, Л. Остапенко, А. Шандрук, В. Войцешук. Водночас фокус уваги цілком природно зосереджений переважно на тому, як адаптується юридична система всередині України. З огляду на масштаб вимушеного переселення правників за кордон, а також зростання запиту на юридичний захист серед українських громадян за межами держави постає потреба в системному вивченні й осмисленні досвіду, який напрацьовують українські юристи за кордоном. Такий досвід може мати як практичну цінність для захисту прав співвітчизників, так і концептуальне значення для вдосконалення та повоєнної трансформації правничої системи в Україні.

Саме в цій публікації основну увагу буде присвячено канадському досвіду, оскільки одна з авторок статті, українська адвокатка з Харкова, після початку воєнних дій була змушена переїхати до зазначеної країни, зберігши активну професійну позицію. Працюючи з українськими колегами, студентами-правниками та громадою, вона сприяє розширенню уявлення про транснаціональні можливості в правничій сфері, важливість здатності орієнтуватися в різних юрисдикціях і водночас допомагає українцям, які перебувають у Канаді, вирішувати актуальні правові питання. З огляду на цей практичний досвід автори мають на меті розглянути заявлені проблеми саме через призму прикладу Канади – однієї з країн, де українські адвокати не лише опинилися внаслідок вимушеної міграції, а й намагаються зберегти професійну ідентичність і створювати нові моделі інтеграції в правничу спільноту.

У цьому контексті варто звернути увагу на окремі етапи інтеграції українських громадян у канадське суспільство. Зокрема, 2022 року Програма CUAET відкрила фактичний доступ до тимчасового перебування й працевлаштування для більш ніж 298 000 наших співвітчизників [4]. Водночас для українських правників це виявилось лише першим кроком. Канадська правова система – складна, багаторівнева та глибоко інституціоналізована, вимагає від іноземного фахівця не просто правової обізнаності, а інтеграції в професійну спільноту на умовах, сформованих іншими історичними й нормативними традиціями.

Мета статті. Враховуючи це, і маючи на меті підкреслити й розкрити зазначені особливості, у статті буде сфокусовано увагу на таких принципових питаннях: вимоги до допуску до юридичної практики, особливості регуляції адвокатської діяльності, моделі адаптації українських юристів до канадського правового середовища. Окремо буде висвітлено типові правові проблеми, з якими стикаються українці в пошуках притулку, та специфіку надання їм правової допомоги. У фінальній частині статті запропоновано концептуальні висновки щодо можливих уроків для української юридичної системи, які випливають із досвіду професійної адаптації в Канаді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб глибше зрозуміти нову професійну реальність для українських адвокатів у Канаді, важливо проаналізувати основні виклики, з якими вони стикаються в процесі адаптації, зокрема мовний бар'єр, який часто стає першим каменем спотикання на шляху до правничої роботи за кордоном. Навіть володіння загальною англійською або французькою мовою не гарантує можливості для здійснення професійної юридичної

діяльності. Специфічна термінологія, особливості юридичного письма та стандарти ділової / професійної комунікації часто потребують додаткового навчання й практики, що істотно ускладнює процес інтеграції поряд із нормативними, процедурними та культурними відмінностями, які розглядаються у цій статті.

Насамперед варто зазначити, що переважна частина канадських провінцій діє в межах системи загального права, в основі якої лежить судовий прецедент. Для правника, підготовленого в межах романо-германської системи, де судова практика відіграє другорядну роль порівняно з нормативним актом, це означає потребою в переосмисленні звичних інтелектуальних інструментів. Прецедент у Канаді не просто ілюструє норму – він її формує і водночас обмежує. Орієнтація на *ratio decidendi*, вміння аналізувати та застосовувати судову практику – це не спеціальні навички, а базові умови професійної компетентності.

Щодо, власне, правової освіти, то в Канаді вона сконцентрована в 24 юридичних школах, більшість із яких пропонують програми загального права. Іноземні юристи, особливо з країн континентальної традиції, стикаються не лише з мовним чи процедурним бар'єром, а й із потребою адаптації до нової методології правничого аналізу. Для підтвердження правничого статусу передбачено проходження процедури оцінки кваліфікації через Національний комітет з акредитації (NCA), за результатами якої можуть бути призначені іспити або додаткові освітні програми [9].

Здобуття юридичної освіти або навіть її фрагментарне доповнення є фінансово витратним процесом. Річна вартість навчання для іноземних студентів коливається від 15 до 60 тисяч канадських доларів [5]. Окремо варто враховувати витрати на проживання, що можуть сягати 15–20 тисяч CAD на рік. Стипендії ж для навчання в Law Schools (вищих навчальних закладах з юриспруденції) зазвичай не передбачені, що для більшості українських правників, які опинилися в Канаді як вимушено переміщені особи, перетворює цей шлях на майже недосяжний.

Крім нормативного бар'єра, не менш важливою є ринкова ситуація. Юридичний ринок Канади є висококонкурентним, і ця тенденція лише посилилася внаслідок пандемії COVID-19. У періоди криз, що супроводжуються економічною нестабільністю, клієнти частіше відмовляються від дорогих юридичних послуг або шукають оптимізовані альтернативи. Це зі свого боку стимулює правничі фірми шукати нові моделі організації роботи, зокрема через скорочення адміністративних витрат, впровадження цифрових рішень для віддаленої роботи та стандартизацію внутрішніх процесів [19]. Цифровізація юридичної практики стає не просто трендом, а умовою конкурентоспроможності [2]. Якщо раніше основним ресурсом фірми були фізичні архіви прецедентів, то сьогодні більшість фірм працює з цифровими базами даних та автоматизованими системами пошуку рішень, правових позицій і формулярів. Юристи й юридичні асистенти мають володіти відповідними технічними навичками – від користування системами типу CanLII [6] до роботи з внутрішніми CRM- та AI-платформами, хмарними файловими накопичувачами.

У великих юридичних компаніях дедалі поширенішою стає система процесних протоколів: на підставі тематики запиту клієнта програмне забезпечення формує алгоритм дій, якого юрист повинен дотримуватися. Це стосується не лише типових перевірок (*due diligence*, перевірка доброчесності тощо), а й логіки комунікації, етапності дій і документообігу. Відповідно, сучасний правник має бути не лише фахівцем у праві, а й оператором технологічних рішень, здатним інтегрувати правову аргументацію в цифровий процес [21].

У цьому контексті українські адвокати, які прагнуть адаптуватися до умов канадського ринку, мають подолати не лише нормативну, фінансову та мовну дистанцію, а й трансформувати уявлення про структуру та ритм професійної діяльності. Навички аргументації в системі прецедентів, технологічна гнучкість і готовність працювати в умовах автоматизованих систем – усе це визначатиме реалістичність і сталість інтеграції в нову професійну екосистему.

Ще однією особливістю є те, що правова система Канади ґрунтується на федеративному устрої, в межах якого нормативні повноваження розподілені між федеральним урядом і урядами провінцій. Федеральна влада відповідає за сфери національного значення (зовнішня політика, оборона, імміграція, кримінальне право), тоді як провінції здійснюють регулювання в

галузях освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та, що особливо важливо для юридичної професії, – правосуддя й професійного ліцензування. Це означає, що правила доступу до правничої професії, система адвокатського самоврядування та навіть підхід до спеціалізацій можуть відрізнятися від провінції до провінції.

Канада також є прикладом юрисдикційного плюралізму, оскільки в межах однієї держави функціонують дві правові традиції. У більшості провінцій, включно з Онтаріо, Альбертою та Британською Колумбією, застосовується система загального права (*common law*), тоді як Квебек зберігає систему цивільного права (*civil law*), наслідувану від французької традиції [13]. Цей дуалізм впливає як на зміст правничої освіти, так і на структуру судочинства й методику юридичного аналізу.

Регуляція професії здійснюється на рівні провінцій спеціалізованими професійними органами – *Law Societies*. Наприклад, *Law Society of Ontario (LSO)* [1] контролює доступ до професії, забезпечує дотримання стандартів етики, проводить дисциплінарні провадження й адмініструє процес ліцензування. Законодавство надає цим органам розширені повноваження, що охоплюють не лише процеси допуску, а й постійний нагляд за практикуючими юристами, включно з аудитами, сертифікаційними вимогами й обов'язковим страхуванням професійної відповідальності.

Важливою особливістю є також поділ на *barristers* і *solicitors*, хоча в більшості канадських провінцій правник, отримавши ліцензію, може здійснювати як судову (представницьку), так і позасудову юридичну діяльність [8]. Водночас професійна спеціалізація залишається глибокою: значна частина фахівців практикує виключно в межах однієї з форм – або як судові представники (з елементами адвокації), або як радники, які займаються договірним правом, нерухомістю, консультуванням тощо, кожним із процесів окремо. У багатьох фірмах ця спеціалізація комерційним формалізована вже на етапі працевлаштування. Деякі юридичні фірми спеціалізуються на досить вузькому сегменті окремої юридичної діяльності, наприклад кредитування під заставу нерухомості лише приватним (небанківським) капіталом або виключно складання заповітів.

Розуміючи ці загальні моменти, потрібні для цілісної картини функціонування правової системи країни, постає питання легальних основ професійної діяльності. Так, для українських адвокатів, які прагнуть реалізуватися в Канаді за фахом, існує кілька можливих маршрутів професійної адаптації, кожен з яких має свої умови, обмеження та потенціал.

Foreign Legal Consultant (FLC). Цей статус дає змогу надавати консультації з права країни походження без права представництва в канадських судах [11]. У більшості провінцій FLC має обмеження, які прямо забороняють практику в галузях, пов'язаних із канадським правом. Вартість ліцензування залежить від провінції, але, наприклад, в Онтаріо вона становить близько 3 500 CAD на рік, за рахунок витрат на страхування професійної відповідальності. Крім страхування, обов'язковими є також подання сертифікатів доброчесності, підтвердження досвіду, дотримання правил діяльності в межах певної провінції.

Повне ліцензування як адвоката. Цей шлях є найдовшим і найвимогливішим, але водночас відкриває всі професійні можливості. Він складається з кількох етапів [3]:

Оцінка кваліфікації через NCA (*National Committee on Accreditation*), який на підставі попередньої освіти призначає перелік іспитів з основ канадського права;

Бар-іспити (*bar exams*) – зазвичай це *Professional Responsibility*, *Barrister* та *Solicitor exams*;

Articling – стажування тривалістю 8–11 місяців під наглядом ліцензованого юриста або проходження альтернативної програми LPP (*Law Practice Program*);

Call to the Bar – урочиста процедура прийняття до адвокатської спільноти.

Альтернативні правничі професії. З огляду на високі витрати часу та коштів на повне ліцензування частина українських правників обирає інші напрями, серед яких найбільш поширеними є:

Paralegal [14] – особливо актуально в Онтаріо, де існує окремий статус регульованого параюриста з правом представництва в адміністративних трибуналах і малозначущих справах з ціною позову до 35 000 CAD;

Immigration Consultant (консультант з питань імміграції) [12] – спеціально ліцензована, регульована професійна діяльність, що вимагає завершення акредитованої програми та проходження іспиту;

Law Clerk / Legal Assistant [20] – адміністративно-правові функції в адвокатських фірмах, що не вимагають повного допуску до професії, але дають змогу залишатися в юридичному середовищі.

Розглядаючи тему, варто звернути увагу ще на деякі особливості, які повинні враховувати українські правники, що мають намір працювати в Канаді. Правничий ринок цієї країни характеризується високою конкуренцією, жорстко регламентованою етикою та вимогами до безперервного професійного розвитку (Continuing Professional Development, CPD). Усі практикуючі юристи зобов'язані мати поліс страхування професійної відповідальності. Це правило діє на рівні провінцій і є частиною загальнонаціональної системи захисту прав споживачів юридичних послуг. Наприклад, в Онтаріо адвокати, які займаються приватною практикою, повинні придбати страхове покриття через компанію Lawyers' Professional Indemnity Company (LAWPRO). Це покриття забезпечує мінімум 1 мільйон канадських доларів на один позов і 2 мільйони канадських доларів на всі позови впродовж року [16]. Воно покриває витрати на захист від позовів про професійну недбалість і відшкодування збитків клієнтам. Подібні вимоги існують і для параюристів (paralegals) в Онтаріо [18]. У Британській Колумбії адвокати також зобов'язані мати страхування професійної відповідальності, яке надається через Lawyers Insurance Fund, що адмініструється Law Society of British Columbia. Це страхування покриває претензії клієнтів у разі професійної недбалості та забезпечує фінансовий захист як для клієнтів, так і для адвокатів [7]. Ця система обов'язкового страхування професійної відповідальності забезпечує високий рівень довіри до юридичної професії в Канаді та захищає інтереси клієнтів у випадках професійних помилок або недбалості. Водночас канадська правнича культура зосереджена на клієнтських стандартах, прозорості оплати й системі обліку робочого часу. Усе це вимагає від юристів дисципліни, гнучкості та здатності працювати в умовах тісної інтеграції юридичних і цифрових процедур.

Окремої уваги заслуговують також ті правові виклики, з якими стикаються українські іммігранти, і які адвокати мають враховувати, обираючи напрям застосування своїх професійних навичок. Використовуючи знання права й мов (англійської та української), розуміння законодавства й культурних особливостей, українські правники можуть ефективно працювати із клієнтами серед новоприбулих громадян.

Як зазначалося раніше, за спеціальною програмою Canada-Ukraine Authorization for Emergency Travel (CUAET) українці отримали право перебування в Канаді строком до трьох років, дозвіл на роботу, навчання, а також доступ до базових соціальних послуг. Водночас реалізація цього статусу на практиці супроводжується численними правовими питаннями – як процедурного, так і матеріального характеру. Серед найбільш типових звернень українців до юристів фіксуються такі категорії:

Імміграційні питання, зокрема: подовження статусу, оформлення дозволів на роботу й навчання, зміна статусу на постійний (PR), об'єднання родин, участь у федеральних або провінційних імміграційних програмах (наприклад, Ontario Immigrant Nominee Program).

Житлові спори – оренда без укладання письмових контрактів, необґрунтоване виселення, дискримінація під час поселення, порушення правил комунального проживання.

Працевлаштування – порушення трудових прав, невивплата заробітної плати, неформальні домовленості без контрактів, відмова в прийнятті на роботу через мовний бар'єр або імміграційний статус.

Доступ до медичних і соціальних послуг – труднощі з реєстрацією до системи охорони здоров'я (OHIP в Онтаріо), відсутність перекладу чи культурної чутливості в роботі соціальних служб.

Сімейне право – розлучення, опіка над дітьми, питання переміщення дітей за кордон без згоди іншого з батьків, юридичний супровід у випадках домашнього насильства.

Банківські, податкові, страхові питання – відкриття банківських рахунків, отримання податкових номерів (SIN), правильне оформлення страхових полісів.

Особливістю більшості таких справ є подвійний виклик – правовий і культурний. По-перше, українські іммігранти часто не орієнтуються в канадській системі розподілу повноважень між федеральним і провінційним рівнями, що ускладнює розуміння, куди саме звертатися. По-друге, існує високий рівень недовіри до державних інституцій, зумовлений травматичним досвідом війни або бюрократичного тиску в країні походження. Це зі свого боку підвищує попит саме на індивідуальні юридичні консультації, бажано в звичній для мігранта мовній і культурній парадигмі. Водночас українські біженці не мають автоматичного права на безкоштовну правову допомогу. У деяких провінціях існують програми підтримки малозабезпечених клієнтів (наприклад, Legal Aid Ontario) [17], проте вони мають обмежене фінансування та складні критерії допуску. На практиці запит на юридичну допомогу часто реалізується через громадські організації, волонтерські ініціативи або неформальні мережі самопомоги. Така допомога зазвичай обмежується супроводом у заповненні юридичних документів без надання повноцінних консультацій або представництва в імміграційних процедурах.

Враховуючи це професійна адаптація українських правників може водночас виступати відповіддю на гуманітарний виклик і правовим містком між спільнотою мігрантів і системою публічної юстиції Канади. Для українських юристів, які перебувають у Канаді, це створює простір професійного запиту, з одного боку, а з іншого – містить правові й етичні ризики. Надання консультацій без відповідної ліцензії, нехай і з найкращими намірами, може становити порушення правил провінційного регулювання юридичної діяльності, що є підставою для притягнення до відповідальності на суму до 25 000 CAD [15].

Завершуючи статтю, не можемо оминати тему того, які уроки для України можемо винести, ознайомившись із досвідом у правничій сфері Канади, і як ці напрацювання можуть бути застосовані для трансформації певних вітчизняних практик.

Досвід українських адвокатів у Канаді – це не лише історія професійної адаптації в умовах вимушеної еміграції. Це також унікальна нагода поглянути на українську правову систему ззовні, через призму практичного досвіду в країні з усталеними традиціями правової культури, глибокою повагою до професії та високими стандартами етики. І водночас у країні, що не боїться змінюватися під впливом нових технологій, запитів клієнтів і глобальних викликів.

Насамперед впадає в око цілісність канадської моделі регулювання юридичної професії. Адвокатура тут не існує осторонь суспільства, не є самодостатньою гільдією. Вона глибоко інтегрована в систему публічного права та захисту прав людини, водночас зберігаючи незалежність. Провінційні Law Societies не обмежуються формальним наглядом – вони формують культуру професії, задають стандарти комунікації, визначають вимоги до безперервного навчання, контролюють страхування відповідальності. У цьому криється виклик для української адвокатури: стати не просто захисниками в процесах, а носіями довіри та якості.

Канадська система юридичної підготовки також пропонує ряд уроків. Теоретична освіта в університеті – лише перший етап. Попереду практичне навчання (articling), ліцензування, професійна етика, а після цього постійне підвищення кваліфікації. Це не тільки надає знання, але й формує професійну ідентичність. В українських умовах часто спостерігається інша ситуація: випускник юридичного факультету потрапляє в професію без належної підтримки, структури й менторства, змушений діяти інтуїтивно або методом проб і помилок. У післявоєнний період побудова таких інституційних сходиночок могла б стати точкою зростання для української правничої системи.

Не менш важливою є цифрова складова. У Канаді цифрові сервіси стали не прикрою потребою, а звичним робочим середовищем юриста. Архіви прецедентів, системи перевірки дій, алгоритмізовані шаблони реагування на типові запити клієнтів – усе це не зменшує ролі правника, але змінює її: від механічного виконавця до гнучкого аналітика, який ухвалює рішення, спираючись на технологічну підтримку з урахуванням правових нюансів і людських обставин. В Україні, яка вже має потужні державні цифрові платформи, було б логічно продовжити розвиток цифрових інструментів у сфері адвокатури та правозахисної діяльності. Це могло б охоплювати: доступ до прецедентної практики, вбудовані етичні протоколи, захищений електронний документообіг і стандартизовані цифрові механізми комунікації між юристами й клієнтами.

І, нарешті, етика. У Канаді адвокатська етика не виглядає як формальна декларація. Це жива система норм і очікувань, що пронизує щоденну практику. Вона врегульовує не лише гучні дисциплінарні справи, а й дрібниці: як представляти себе клієнту, як комунікувати щодо вартості послуг, як діяти в разі виникнення конфлікту інтересів. Це ще один важливий простір, який вимагає глибокої роботи в українських реаліях: зміни мають починатися не лише з каральної функції, а й із переосмислення місця юриста в суспільстві як носія етичної відповідальності.

Одним із важливих елементів канадської правової системи, який заслуговує на особливу увагу в українському контексті, є інституційно вибудована система перевірки професійного статусу адвокатів і контролю якості юридичних послуг.

Кожен потенційний клієнт має можливість самостійно перевірити чинність статусу адвоката через відкритий Lawyer Directory, де вказується не лише контактна інформація, але й наявність дисциплінарної історії, обмежень у праві на практику або участі в регуляторних провадженнях. Окремо ведуться реєстри осіб, що незаконно пропонують юридичні послуги без ліцензії [10]. Ще одним важливим аспектом є рекомендація перевіряти достовірність вебсайтів юридичних фірм: звертати увагу на правильність юридичної термінології, реєстрацію доменів і безпеку сайту. Такі прості, але ефективні механізми суттєво підвищують рівень прозорості на ринку юридичних послуг і запобігають випадкам шахрайства.

Українська адвокатська спільнота могла б успішно імплементувати подібні підходи через створення загальнонаціонального актуального реєстру адвокатів із відкритим доступом, а також через запровадження єдиної системи інформування споживачів щодо осіб, які незаконно надають правничі послуги. Це стало б важливим кроком до підвищення рівня довіри до професії та захисту громадян від некваліфікованої або нелегальної допомоги.

Погляд ззовні не завжди приємний. Але він важливий. Канадський досвід не варто ідеалізувати – він також має свої труднощі, як-от надмірна формалізація та повільність процедур. Проте цей досвід цінний як орієнтир, як приклад професійної екосистеми, що розвивається разом із суспільством. І саме нині, у період болочих, але неминучих змін українська адвокатура має всі шанси взяти з цього досвіду найкраще.

Висновки. Українські адвокати, які опинилися в Канаді внаслідок вимушеної міграції, стикаються з комплексом викликів, що охоплюють нормативні, культурні, економічні й технологічні аспекти професійної інтеграції. Аналіз канадської моделі регулювання юридичної професії, системи правничої освіти, ринку юридичних послуг і механізмів етичного контролю дає змогу окреслити стратегічні напрями, які можуть бути корисними для трансформації правничої системи України.

Зокрема, цінним є досвід глибокої спеціалізації юристів, інституціоналізованої професійної адаптації через стажування та безперервне навчання, розвиток цифрової інфраструктури правничої діяльності, а також побудова культури етики як фундаментального елементу професійної ідентичності.

Канадський приклад показує, що якісна юридична спільнота здатна не лише реагувати на виклики часу, але й активно формувати стандарти довіри та справедливості в суспільстві. Саме цей урок є особливо актуальним для України в контексті післявоєнного відновлення правничої сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About the Law Society. Law Society of Ontario. 2024. URL : <https://lso.ca/about-lso/overview>
2. AI Technologies in Practice. Canadian Bar Association. 2023. URL : <https://www.cba.org/our-impact/initiatives/legal-futures/ai-technologies-in-practice/>
3. An Overview of the NCA Process. National Committee on Accreditation. 2024. URL : <https://nca.legal/process/>
4. Canada-Ukraine Authorization for Emergency Travel (CUAET). Government of Canada. 2024. URL : <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/ukraine-measures/key-figures.html>

5. Canadian law schools 2023/24: Resources if you're considering whether, and where, to become a lawyer / Canadian Lawyer Magazine. 2023. URL : <https://www.canadianlawyermag.com/resources/legal-education/canadian-law-schools-202324-resources-if-youre-considering-whether-and-where-to-become-a-lawyer/379240>
6. Canadian Legal Information Institute / CanLII. 2024. URL : <https://www.canlii.org/?origLang=en>
7. Compulsory Professional Liability Insurance. Law Society of British Columbia. 2024. URL : <https://www.lawsociety.bc.ca/Website/media/Shared/images/insurance/Compulsory-Professional-Liability-Insurance.pdf>
8. Considering a Career in Law. Law Society of British Columbia. 2015. URL : <https://www.lawsociety.bc.ca/Website/media/Shared/docs/becoming/career-in-law.pdf>
9. Federation of Law Societies of Canada. National Committee on Accreditation (NCA) – Information for Internationally Trained Lawyers. FLSC. 2024. URL : <https://nca.legal/>
10. Finding a Lawyer. Law Society of British Columbia. 2024. URL : <https://www.lawsociety.bc.ca/for-the-public/finding-a-lawyer/>
11. Foreign Legal Consultants: Practicing Ukrainian law in Canada. Canadian-Ukrainian Legal Alliance. 2024. URL : <https://culegalalliance.com/legal-careers/foreign-legal-consultant>
12. How do I become an RCIC? College of Immigration and Citizenship Consultants. 2024. URL : <https://college-ic.ca/become-licensed/how-do-i-become-an-rcic-?l=en-CA>
13. Jukier R. Canada's Legal Traditions: Sources of Unification, Diversification or Inspiration? *Journal of Civil Law Studies*. 2018. Vol. 11, no. 1. P. 75–104. URL : <https://ssrn.com/abstract=3352805>
14. Lau M. What Does a Paralegal Do in Canada? [Duties, Skills + Salary]. Robertson College. 2024. URL : <https://www.robertsoncollege.com/blog/school-of-business/what-does-a-paralegal-do/>
15. Law Society Act, R.S.O. 1990, c. L. 8. Government of Ontario. 2024. URL : <https://www.ontario.ca/laws/statute/90l08>
16. Lawyers' Professional Indemnity Company (LAWPRO). New Lawyers – Your Insurance Policy / LAWPRO. 2024. URL : <https://www.lawpro.ca/your-policy/new-lawyers/>
17. Legal Aid Ontario. 2024. URL : <https://www.legalaid.on.ca/>
18. Paralegal Insurance Requirements. Law Society of Ontario. 2024. URL : <https://lso.ca/paralegals/about-your-licence/annual-reports%2C-fees-and-insurance/paralegal-insurance-requirements>
19. Report on the State of the Legal Market: A View from the Post-Pandemic Trenches. Thomson Reuters. 2022. URL : <https://legal.thomsonreuters.com/en/insights/reports/2022-report-on-the-state-of-the-legal-market>
20. Should You Become A Law Clerk? A Comprehensive Guide For Career Seekers. Algonquin Careers Academy. 2024. URL : <https://algonquinacademy.com/news?path=news&node=guide-to-becoming-a-law-clerk-for-career-seekers>
21. What Types of Software Should Law Firms Use? Bloomberg Law. 2025. URL : <https://pro.bloomberglaw.com/insights/technology/what-types-of-software-should-law-firms-use/#what-is-legal-software>
22. Представники НААУ за кордоном: хто вони, чим займаються / НААУ. 2024. URL : <https://unba.org.ua/publications/8123-predstavniki-naau-za-kordonom-hto-voni-chim-zajmayut-sya-skil-ki-ce-koshtue-ukrains-kim-advokatam.html>

REFERENCES

1. About the Law Society. Law Society of Ontario. 2024. URL : <https://lso.ca/about-lso/overview>
2. AI Technologies in Practice. Canadian Bar Association. 2023. URL : <https://www.cba.org/our-impact/initiatives/legal-futures/ai-technologies-in-practice/>
3. An Overview of the NCA Process. National Committee on Accreditation. 2024. URL : <https://nca.legal/process/>
4. Canada-Ukraine Authorization for Emergency Travel (CUAET). Government of Canada. 2024. URL : <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/ukraine-measures/key-figures.html>

5. Canadian law schools 2023/24: Resources if you're considering whether, and where, to become a lawyer / Canadian Lawyer Magazine. 2023. URL : <https://www.canadianlawyermag.com/resources/legal-education/canadian-law-schools-202324-resources-if-youre-considering-whether-and-where-to-become-a-lawyer/379240>
6. Canadian Legal Information Institute / CanLII. 2024. URL : <https://www.canlii.org/?origLang=en>
7. Compulsory Professional Liability Insurance. Law Society of British Columbia. 2024. URL : <https://www.lawsociety.bc.ca/Website/media/Shared/images/insurance/Compulsory-Professional-Liability-Insurance.pdf>
8. Considering a Career in Law. Law Society of British Columbia. 2015. URL : <https://www.lawsociety.bc.ca/Website/media/Shared/docs/becoming/career-in-law.pdf>
9. Federation of Law Societies of Canada. National Committee on Accreditation (NCA) – Information for Internationally Trained Lawyers. FLSC. 2024. URL : <https://nca.legal/>
10. Finding a Lawyer. Law Society of British Columbia. 2024. URL : <https://www.lawsociety.bc.ca/for-the-public/finding-a-lawyer/>
11. Foreign Legal Consultants: Practicing Ukrainian law in Canada. Canadian-Ukrainian Legal Alliance. 2024. URL : <https://culegalalliance.com/legal-careers/foreign-legal-consultant>
12. How do I become an RCIC? College of Immigration and Citizenship Consultants. 2024. URL : <https://college-ic.ca/become-licensed/how-do-i-become-an-rcic-?l=en-CA>
13. Jukier R. Canada's Legal Traditions: Sources of Unification, Diversification or Inspiration? *Journal of Civil Law Studies*. 2018. Vol. 11, no. 1. P. 75–104. URL : <https://ssrn.com/abstract=3352805>
14. Lau M. What Does a Paralegal Do in Canada? [Duties, Skills + Salary]. Robertson College. 2024. URL : <https://www.robertsoncollege.com/blog/school-of-business/what-does-a-paralegal-do/>
15. Law Society Act, R.S.O. 1990, c. L. 8. Government of Ontario. 2024. URL : <https://www.ontario.ca/laws/statute/90l08>
16. Lawyers' Professional Indemnity Company (LAWPRO). New Lawyers – Your Insurance Policy / LAWPRO. 2024. URL : <https://www.lawpro.ca/your-policy/new-lawyers/>
17. Legal Aid Ontario. 2024. URL : <https://www.legalaid.on.ca/>
18. Paralegal Insurance Requirements. Law Society of Ontario. 2024. URL : <https://lso.ca/paralegals/about-your-licence/annual-reports%2C-fees-and-insurance/paralegal-insurance-requirements>
19. Report on the State of the Legal Market: A View from the Post-Pandemic Trenches. Thomson Reuters. 2022. URL : <https://legal.thomsonreuters.com/en/insights/reports/2022-report-on-the-state-of-the-legal-market>
20. Should You Become A Law Clerk? A Comprehensive Guide For Career Seekers. Algonquin Careers Academy. 2024. URL : <https://algonquinacademy.com/news?path=news&node=guide-to-becoming-a-law-clerk-for-career-seekers>
21. What Types of Software Should Law Firms Use? Bloomberg Law. 2025. URL : <https://pro.bloomberglaw.com/insights/technology/what-types-of-software-should-law-firms-use/#what-is-legal-software>
22. National Association of Advocates of Ukraine. *Representatives of the NAAU Abroad: Who They Are and What They Do*. 2024. URL : <https://unba.org.ua/publications/8123-predstavniki-naau-za-kordonom-hto-voni-chim-zajmayut-sya-skil-ki-ce-koshtue-ukrains-kim-advokatam.html>

O. Yu. Bykova, V. K. Antoshkina. PROFESSIONAL ADAPTATION OF UKRAINIAN LAWYERS IN CANADA: CHALLENGES, EXPERIENCES, AND LESSONS FOR TRANSFORMING THE LEGAL PROFESSION IN UKRAINE

The article analyzes the challenges faced by Ukrainian lawyers who were forced to migrate to Canada and the particularities of their integration into the Canadian legal system. The study examines key aspects such as the structure of Canada's legal system, legal education, professional regulation, the legal services market, and practical paths of professional adaptation – from full licensure to alternative legal careers. Special attention is paid to the legal issues encountered by Ukrainian immigrants and the limitations of access to free legal aid. The authors outline conceptual conclusions

regarding possible reforms in the Ukrainian system of legal training and the self-governance of the legal profession, inspired by the Canadian experience. The article emphasizes the need to develop a digital legal infrastructure, institutionalize ethical standards, and implement transparent mechanisms for verifying lawyer credentials as a tool for consumer protection in legal services.

Keywords: *Ukrainian lawyers in Canada, professional adaptation, legal education, lawyer self-governance.*